

Посилення викликів для захисту осіб з інвалідністю в умовах війни

Юрій Федоров ¹

Опубліковано	Секція	УДК
13.05.2024	Право	378.14

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8177339>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Стаття присвячена виявленню та аналізу посилення викликів, з якими стикаються особи з інвалідністю в умовах війни, а також у визначенні шляхів їхнього захисту та підтримки.

У роботі висвітлено чотири ключові аспекти, що підтверджують зростання проблеми дискримінації осіб з інвалідністю під час війни та представляють нові виклики для правової реальності. По-перше, розглянуто вплив фізичних травм, які є наслідком воєнних дій, на права та можливості постраждалих, що вимагає ретельного юридичного аналізу та забезпечення доступу до необхідної медичної допомоги та реабілітації. Другий аспект стосується психологічних травм учасників військових конфліктів, які поглиблюють проблеми осіб з інвалідністю через обмежений доступ до психологічної підтримки та стигматизацію у суспільстві. Далі висвітлено зруйнування медичних закладів та його наслідки для осіб з інвалідністю, що потребують постійної медичної допомоги, та заклик до негайних заходів для відновлення інфраструктури та забезпечення доступу до необхідних послуг. Нарешті, обговорено проблему соціальної інтеграції для осіб з інвалідністю в умовах війни, де обмежений доступ до освіти та роботи може поглиблювати їх відчуття відчуженості та непотрібності.

У контексті війни та конфліктів, захист, підтримка та реабілітація осіб з інвалідністю стають надзвичайно важливими завданнями для правової системи. Висвітлено необхідність комплексного підходу до забезпечення доступу до медичної та психологічної допомоги, що охоплює всі аспекти реабілітації. Зазначено, що ресурси та фінансова підтримка медичних закладів потребують підсилення, а також наголошено на важливості міжнародної співпраці та залучення міжнародних фондів для надання допомоги. Загалом, мотивовано необхідність постійного моніторингу ситуації, оперативного реагування та стратегічного планування для ефективного забезпечення захисту та підтримки осіб з інвалідністю у воєнний період.

Ключові слова: особи з інвалідністю, війна, стратегія, інтеграція, дискримінація, захист, ментальне здоров'я.

¹ аспірант Львівського університету бізнесу та права <https://orcid.org/0009-0002-3127-4437>

Increasing challenges for the protection of persons with disabilities in wartime

Annotation. The article is devoted to the identification and analysis of the increasing challenges faced by persons with disabilities in the conditions of war, as well as in determining the ways of their protection and support.

The work highlights four key aspects that confirm the growing problem of discrimination against persons with disabilities during the war and present new challenges for legal reality. First, the impact of physical injuries that are a consequence of military actions on the rights and opportunities of the victims is considered, which requires careful legal analysis and ensuring access to the necessary medical care and rehabilitation. The second aspect concerns the psychological traumas of participants in military conflicts, which deepen the problems of persons with disabilities due to limited access to psychological support and stigmatization in society. Further, the destruction of medical facilities and its consequences for persons with disabilities in need of constant medical care are highlighted, and a call for immediate measures to restore infrastructure and ensure access to necessary services. Finally, the problem of social integration for persons with disabilities in wartime, where limited access to education and work can deepen their sense of alienation and inadequacy, is discussed.

In the context of war and conflict, the protection, support and rehabilitation of persons with disabilities become extremely important tasks for the legal system. The need for a comprehensive approach to providing access to medical and psychological care covering all aspects of rehabilitation is highlighted. It was noted that the resources and financial support of medical institutions need to be strengthened, and the importance of international cooperation and the involvement of international funds for assistance was also emphasized. In general, the need for constant monitoring of the situation, prompt response and strategic planning for effective protection and support of persons with disabilities during wartime is motivated.

Key words: persons with disabilities, war, strategy, integration, discrimination, protection, mental health.

Вступ

Постановка проблеми. У воєнний період проблеми, що виникають у зв'язку з інвалідністю, набувають вельми наростаючої актуальності та великої складності. Саме в цей час особливо важливо звернути увагу на потреби та проблеми цієї вразливої категорії населення, адже фізичні й психологічні травми, отримані внаслідок військових дій, створюють надзвичайно складні виклики для суспільства та держави.

Вивчення цієї теми стає особливо актуальним у зв'язку зі значним зростанням кількості ветеранів та учасників бойових дій у період війни, тому необхідно ретельно вивчити та зрозуміти потреби цієї категорії осіб, а також розробити ефективні стратегії подолання їхніх проблем та інтеграції їх у суспільство.

Проблеми інвалідності у воєнний час мають значний вплив не лише на самого інваліда, а й на його родину та оточуючих. Враховуючи це, дослідження репрезентованої проблематики допоможе розкрити всі аспекти цих проблем та знайти належні рішення для забезпечення допомоги та підтримки.

В результаті, вивчення проблем інвалідності у воєнний період має велике значення для створення ефективних програм та стратегій допомоги цій вразливій категорії населення. Тільки за умови глибокого розуміння та вивчення їхніх потреб можна розробити належні заходи для забезпечення їхнього захисту та підтримки у важкий для них період.

Стан дослідження. Сучасна наукова спільнота відділяє значну увагу дослідженню проблеми дискримінації за різними ознаками, особливо у контексті рівності. Вчені, такі як І. Жаровська, Н. Грень, В. Ковальчук, І. Андрусак, О. Парута, Н. Бортник та інші,

присвятили свої дослідження аналізу цієї проблематики, намагаючись зрозуміти і повернути увагу до її складнощів.

Крім того, окремий аналіз був проведений щодо захисту прав осіб з інвалідністю. Наукові праці Д. Белова, Т. Міхайліної, М. Щирби та інших досліджують цю проблему, намагаючись з'ясувати причини дискримінації та шукати шляхи подолання цього явища. Загальний стан дослідження вказує на загострення уваги до питань соціальної справедливості та рівних можливостей. Дослідження в цих областях допомагають розкрити недоліки сучасного суспільства та сприяють формуванню ефективних стратегій для створення більш справедливого та рівноправного середовища для всіх. Попри це «люди з інвалідністю продовжують стикатися з відмовою в правах та інституційним обмеженням» [1; 2]. Тому проблема захисту осіб з інвалідністю потребує додаткової уваги.

Мета статті полягає у виявленні та аналізі посилення викликів, з якими стикаються особи з інвалідністю в умовах війни, а також у визначенні шляхів їхнього захисту та підтримки. Вона спрямована на усвідомлення і розуміння складнощів, з якими ці особи зіштовхуються під час конфліктів і забезпечення наукового підґрунтя для розробки та впровадження ефективних стратегій захисту їхніх прав та інтересів.

Результати

Проблема захисту прав та свобод осіб з інвалідністю актуальною для будь якого суспільства проте в період військових дій питання особливо актуалізується. В умовах війни, виклики для захисту осіб з інвалідністю набувають додаткового обрання та складності, викликаючи невідкладну потребу в системних заходах та правових механізмах для їх захисту та підтримки. Військові конфлікти часто призводять до серйозних травм та інвалідності, що ставить під загрозу не лише фізичне, але й психологічне благополуччя цих осіб. Збільшення кількості військових дій із зростанням напруженості у світі змушує правові системи шукати нові, більш ефективні шляхи захисту прав осіб з інвалідністю. Проблема полягає в тому, що загалом законодавство та практика «значною мірою не враховує потреби людей з інвалідністю під час надзвичайних ситуацій» [3].

На нашу думку виокремити слід чотири аспекти, які стверджують про посилення проблеми дискримінації осіб з інвалідністю під час війни та репрезентують нові виклики для правової реальності.

По-перше, фізичні травми, які стають наслідком бойових дій, в контексті права не лише мають моральний та фізичний вимір, але й спонукають до ретельного розгляду юридичних аспектів. Як вказують Решма Парвін Нурі та Сетаре Гахарі вказують, що «люди з обмеженими можливостями та їхні родини продовжують стикатися з низкою перешкод, які обмежують їхній своєчасний доступ до необхідної підтримки, включаючи медичне обслуговування», а стан війни значно збільшує обсяг проблеми [4]. Кожна травма стає свідченням про порушення прав людини та глибинно впливає на її здатність до самовизначення та самореалізації. У цьому контексті, поранення, втрати кінцівок та інші тяжкі ушкодження можуть розглядатися як пряме порушення прав особи на життя, здоров'я та безпеку. Обмеження у здатності до самообслуговування, що випливають з цих травм, порушують право особи на гідне життя та рівні можливості. Вказане стає підставою для розгляду питань щодо необхідності забезпечення доступу до реабілітаційних та медичних послуг, які мають відновити та покращити стан здоров'я постраждалих.

Військові травми також вимагають вивчення та застосування правових механізмів для забезпечення захисту та компенсації прав постраждалих, також можуть охоплювати правові норми про відшкодування шкоди, відповідальність держави за військові дії, а

також створення спеціальних програм та соціальних гарантій для осіб з інвалідністю. У цілому, фізичні травми, що виникають у зв'язку з бойовими діями, змушують правову систему ретельно переглянути та розробити ефективні механізми захисту та підтримки прав осіб з інвалідністю. Вказане вимагає відповідальності держави перед своїми громадянами та активного впровадження принципів прав людини у всіх сферах життя.

По-друге, психологічні аспекти, пов'язані з участю у військових конфліктах, розкривають глибину викликів, які стикаються ветерани та учасники бойових дій. Науковці демонструють це на прикладі конфлікту в Нагорному Карабахі, вказуючи, що війна та її наслідки різко вплинули на психічне здоров'я цих груп населення, що призвело до депресії, тривоги та пов'язаних зі стресом психосоматичних захворювань, таких як дисоціативними розладами [5]. Однак доступ осіб з обмеженими можливостями до медичних та психологічних послуг обмежений. Серйозний стрес та психічні травми, які можуть перерости у посттравматичний стресовий розлад, стають тяжким тягарем для індивідів, які вже зазнали фізичних травм, впливаючи на психічну здатність до самореалізації та нормального функціонування у суспільстві.

У контексті дискримінації осіб з інвалідністю, психологічні травми та посттравматичний синдром накладають додатковий елемент складнощів для правової військової реальності, оскільки особи, які страждають від психічних травм, часто стикаються з непорозумінням та стигматизацією у суспільстві. Вагомо розуміти роль органів держави, оскільки якщо проблеми осіб з інвалідністю будуть недооцінені або навіть ігноровані, то така прогалина поглиблюватиме їх відчуття відчуженості та неприйнятності.

До того ж аспект забезпечення ментального здоров'я створює серйозний виклик для правової реальності, оскільки існує потреба у розробці та впровадженні законодавства, що забезпечуватиме захист прав та інтересів осіб з психічними травмами, необхідно забезпечити доступ до психологічної допомоги та підтримки, а також визнання їхніх прав на адаптацію та соціальну інтеграцію. Дискримінація осіб з інвалідністю, які страждають від психічних травм, вимагає системного підходу з боку правової системи шляхом впровадження політики, котра спрямована на усунення стигми, забезпечення доступу до необхідної допомоги та підтримки, а також впровадження механізмів захисту прав та інтересів цієї вразливої категорії населення.

По-третє, військові конфлікти, крім безпосередніх людських трагедій, часто призводять до значного зруйнування інфраструктури, включаючи медичні заклади та реабілітаційні центри. Вказане стає великим викликом для правової реальності, оскільки особи з інвалідністю, які потребують постійної медичної допомоги та реабілітації, можуть опинитися у складному становищі, адже зруйновані медичні заклади ускладнюють не лише доступ до невідкладної медичної допомоги, але й можуть перешкоджати отриманню необхідних реабілітаційних послуг.

Актуалізується проблематика через те, що особи з інвалідністю вже перебувають у вразливому положенні, і будь-яке ускладнення доступу до медичної допомоги може значно погіршити їхній стан, а надання необхідних медичних послуг та реабілітаційної підтримки стає складним завданням, яке вимагає системного підходу та співпраці різних галузей влади та громадськості.

У контексті правової реальності, зруйновані медичні заклади вимагають негайних заходів для їх відновлення та відновлення функціонування шляхом надання фінансової підтримки, міжнародної допомоги та координації зусиль для швидкого відновлення медичних і реабілітаційних послуг. Крім того, правова система повинна забезпечити механізми контролю за якістю та доступністю медичної допомоги для осіб з інвалідністю, щоб уникнути їх використання як засіб політичного тиску чи зловживання владою.

По-четверте, соціальна інтеграція для осіб з інвалідністю є складною проблемою, особливо в умовах війни, коли доступ до адаптованої інфраструктури, освіти та зайнятості стає обмеженим. Недостатня адаптація середовища може перешкоджати повноцінній участі у суспільному житті та розвитку. Брак доступної освіти та можливостей зайнятості ускладнює їхню можливість здобуття навичок та фінансову незалежність, а соціальна відчуженість може поглибити їхнє відчуття власної непотрібності та обмежити можливості взаємодії з оточуючим світом.

У контексті правової реальності, вказане створює суттєвий виклик, оскільки правова система повинна забезпечувати рівні можливості для всіх громадян, незалежно від їхнього стану здоров'я. Пріоритетними у вказаному розумінні є нормативні приписи, які забезпечують обов'язкову адаптацію інфраструктури для потреб осіб з інвалідністю, а також створення спеціальних програм для їхньої освіти та працевлаштування, оскільки «люди з обмеженими можливостями відчувають особливі перешкоди на етапі інтеграції в працевлаштування» [6]. Програми соціальної підтримки та реабілітації повинні бути доступними та ефективними, щоб забезпечити соціальну інтеграцію та самореалізацію осіб з інвалідністю.

Більше того, правова система повинна працювати на зменшення соціальної відчуженості та стигми, що оточує цю групу населення через законодавчі заходи для боротьби з дискримінацією та підвищення свідомості суспільства про права та потреби осіб з інвалідністю. Тільки через комплексний підхід до цих питань правова система зможе забезпечити повноцінну соціальну інтеграцію та захист прав цієї вразливої групи населення.

Умови війни накладають надзвичайно важливі завдання перед правовою системою, оскільки вони ставлять під загрозу не лише життя та здоров'я громадян, але й особливо вразливі групи населення, такі як особи з інвалідністю, забезпечення їхнього захисту, підтримки та реабілітації в умовах війни стає першочерговим завданням, що вимагає комплексного та системного підходу. З цього приводу науковці вказують, що «уряд зобов'язаний охороняти і забезпечувати повне і рівне користування всіма правами людини та основними свободами усіма людьми з обмеженими можливостями та сприяти повазі до них притаманну гідність і таким чином підтримувати свій економічний баланс і мінімізувати соціальну нерівність» [7, с.159].

Одним із ключових аспектів є розробка та впровадження комплексних стратегій, спрямованих на забезпечення доступу осіб з інвалідністю до необхідних медичних та психологічних послуг, стратегії повинні охоплювати всі аспекти реабілітації, включаючи лікування, фізіотерапію, психологічну підтримку та соціальну адаптацію. Важливо забезпечити доступність цих послуг у всіх районах, включаючи ті, які зазнали найбільшого зруйнування внаслідок військових дій.

Потреба у використанні необхідних ресурсів та забезпечення доступу до них стає ще більш актуальною в умовах війни та потребує підсилення фінансової підтримки для медичних закладів, надання організаційної допомоги на відновлення роботи після зруйнування, а також можливим виходом для зруйнованої інфраструктури є залучення міжнародних фондів та організацій для надання допомоги.

Загалом, ефективне забезпечення захисту, підтримки та реабілітації осіб з інвалідністю в умовах війни вимагає від правової системи постійного моніторингу ситуації, оперативності у реагуванні на нові виклики та стратегічного планування для забезпечення доступу до необхідних ресурсів та послуг, оскільки тільки через спільні зусилля правових органів, медичних працівників, громадських організацій та міжнародних партнерів можна досягти успіху у цій складній справі.

Висновки

Військові конфлікти посилюють проблему дискримінації осіб з інвалідністю, ставлячи їх перед новими та складними викликами для правової реальності. Фізичні травми, психологічні травми, зруйнована інфраструктура та соціальна відчуженість ускладнюють життя інвалідів у воєнний час, підкреслюючи необхідність системних заходів для захисту їх прав та підтримки.

Отже, ефективна відповідь на ці виклики вимагає спільних зусиль від уряду, міжнародних організацій та громадськості шляхом розробки та впровадження комплексних правових механізмів, спрямованих на забезпечення доступу до медичної допомоги, психологічної підтримки, адаптованої інфраструктури та можливостей зайнятості.

Список використаних джерел

1. Chaney P. An institutionally Ableist State? Exploring civil society perspectives on the implementation of the convention on the rights of persons with disabilities⁰⁰ in India. *Journal of Civil Society*, 2020. Vol. 16(4). P. 372–392. <https://doi.org/10.1080/17448689.2020.1852824>
2. Heikkilä M., Katsui H., Mustaniemi-Laakso M. Disability and Vulnerability: A Human Rights Reading of the Responsive State. *The International Journal of Human Rights*. 2020. Vol. 24, no. 8. P. 1180–1200. doi:10.1080/13642987.2020.1715948.
3. Qi F., Hu L. Including people with disability in the COVID-19 outbreak emergency preparedness and response in China. *Disability & Society*, 2020, Vol. 35(5) P. 848–853. <https://doi.org/10.1080/09687599.2020.1752622>
4. Nuri R.P., Ghahari S., Aldersey H.M., Huque A.S. Exploring access to government-led support for children with disabilities in Bangladesh. *PLoS ONE* 2020. Vol. 15(7): e0235439. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0235439>
5. Sheikh shoib, Nigar A., Nahidi M., Rumiyya K., Swed S. Nagorno-Karabakh conflict: Mental health repercussions and challenges in Azerbaijan. *Asian Journal of Psychiatry*. 2022. Vol. 73, 103095
6. McKinney E. L., Swartz L. Employment integration barriers: experiences of people with disabilities. *The International Journal of Human Resource Management*, 2021. Vol. 32(10) P. 2298–2320. <https://doi.org/10.1080/09585192.2019.1579749>
7. Verulava T., Bedianashvili G. Work Inclusion of Persons with Disabilities: Employers' Perspectives. *QUALITY*. 2021. Vol. 22, No. 182 P. 159-163